

RAPPORT FRÅN EN RESA TILL DEN AFARISKA REGIONALA STATEN I SAMBAND MED APDA:s PROJEKT FÖR KOOPERATIV UTVECKLING I SAMARBETE MED AFARVÄNNER I SVERIGE.

Datum 22 januari – 13 april 2007

Till Afarvänner i Sverige

Författare: Henk Pelgrom

Innehåll

Efter en inledande översikt skildras några av de kooperativ jag besökte och den organisation kring vilken de är uppbyggda. Jag resonerar även runt ekonomin och utvecklingen i ett pastoralistsamhälle. Miljöaspekten tas översiktligt upp och slutligen behandlar jag ett något annorlunda perspektiv på afarvännernas arbete, nämligen vad det betyder för Sverige att vi kan utveckla samarbetet med APDA och andra organisationer och våra kontakter med det afariska folket i allmänhet å ena sidan, och våra kontakter med den svenska folkbildningen och bygderörelsen å den andra sidan, så att svenskarnas förståelse av sin egen utvecklingsprocess fördjupas.

Inledning

Huvudsyftet med resan var att bistå med rådgivning runt det kooperativa projekt som APDA drog igång för några år sedan. De har byggt upp en ledningsgrupp med en koordinator och tre anställda. Ett tiotal kooperativ har dragits igång i zon 1, som en försöksverksamhet (den afariska regionala staten är fördelad i 5 zoner). Det finns också kooperativ som inte har dragits igång av APDA, andra liknande lokala kollektiva projekt som inte är organiserade som kooperativ och enskilda företag – i staden såväl som på landsbygden.

För övrigt är afarsamhället omgivet och genomträngt av "högländarnas" (folk från Etiopiens högländ) ekonomiska aktiviteter, som dominerar handeln i städerna och de storskaliga projekt som den federala regeringen står bakom. Om man sedan betänker att trafiken mellan Addis Ababa och Djibouti rasar genom landet, att det står tv-apparater överallt i städerna, att folk har mobiler och radio, att man använder andra moderna material som plast och nya redskap även i avlägsna samhällen, så måste man säga att konfrontationen med moderniteten är omfattande även i denna utpost av den globaliserade marknaden.

I detta sammanhang framträder APDA:s kooperativa projekt som en alldeles särskild ekonomisk aktivitet. En som är starkt kopplad till det omfattande utvecklingsprojekt som denna organisation har startat. APDA ägnar sig åt verksamheter som vi är vana vid att staten sköter, såsom hälsovård och undervisning. Eftersom den afariska staten är svag, styrd av en marionettregim som går den etiopiska statens ärenden och har en uppenbar inblandning i exploateringsprojektet, så tillfaller det afarernas egna organisationer att ta tag i de nödvändiga uppgifter som den nuvarande afariska staten inte kan eller vill klara av. Denna dubbelhet tror jag är oundviklig i denna situation där det inte finns ett framtidshopp för det etiopiska konceptet om en regionalstat. Centralt i denna konstruktion är att den etiopiska staten äger den afariska marken. Detta inslag i den afariska grundlagen ger dem rätt att expropriera afarisk mark.

I detta sammanhang är det förstås av avgörande betydelse att stärka afarernas egen ekonomi, och Kooperation är för dem en självklar form för ekonomisk verksamhet. Men egen eller

privat företagsamhet kan också stärka afarsamhället, och det finns vänskapliga kontakter mellan APDA och de olika privata företagarna i regionen. Samtidigt måste vi hela tiden ha i åtanke att det finns en afarisk nation med sina urgamla egna traditioner och försörjningstekniker runt djurskötsel, annan produktion, handel och strukturer runt lagstiftning och ordning. Egna domstolar och egen straffutövning finns. Traditionell medicin och sjukvård, en språkkultur och en vapenhantering som har gått över från svärd till maskingevär. De afariska förband som deltog i befrielsekriget mot Dergen har dock inkorporerats i den etiopiska armén och tjänar i andra delar av Etiopien och har idag inga möjligheter att försvara afariska intressen. Allt detta gör afarerna sårbara och utsatta.

Afarerna förfogar över stora resurser när det gäller djur och mark. Mycket är outforskat och oexploaterat. Dessa resurser skulle kunna inkorporeras i marknadssystemet på afarernas egna villkor. Det vill säga under former som i huvudsak gynnar afarsamhället.

Det vore diskutabelt att göra en storskalig exploatering av afariska resurser kontrollerad av afarer i form av marknadsdrivna storföretag. En verksamhet inriktad på att förbättra afarernas livsvillkor i sin helhet utan att skapa orättvisor måste vara inriktningen för utvecklingsverksamheten.

Kooperation verkar vara en utmärkt form, men den kan i sin tur skapa motsättningar i samhället om den inte kontrolleras av samhället i sin helhet under demokratiska former så att disponeringen av växande tillgångar blir en angelägenhet för alla och leder till en förbättring för alla. Därför är det viktigt att titta på erfarenheten runt gemenskapsföretag eller s.k. community businesses.

Det är å andra sidan mycket angeläget att undersöka möjligheter av ett mer storskaligt utnyttjande av befintliga och outforskade resurser genom ett av afarer lett projekt som kan vara förankrat i afarsamhället. I detta sammanhang kan det vara angeläget att samla den kompetens som finns hos afarer i diasporan. Det borde inte kräva särskilt stora resurser att redan idag kartlägga denna kompetens.

Pastoralistsamhället står den kollektiva tanken nära. Det gemensamma ägandet av jorden och den kollektivistiska livsstilen och den starka gemenskapen skulle därför kunna bibehållas i en utvecklingsprocess. Det vore en stor förlust om detta samhälle splittrades så som har skett på så många andra platser med katastrofala följder trots den enorma materiella utvecklingen.

Det finns mindre goda inslag i samhället så som ojämlikheten mellan könen och omskärelse. Hierarkierna i ett mansdominerat samhälle och det därmed sammanhängande rättfärdigandet av förtryck genom religion och en kultur av underkastelse är andra sidor av denna problematik. Ett symptom på att allt inte står rätt till på det sociala planet är det utbredda missbruket av drogen khat. Allt detta håller på att förändras genom utbildning och diskussioner. En transformation av pastoralistsamhället är oundviklig för att kunna möta moderniteten. Att detta sker genom en förstärkning i stället för genom en försvagning av den kollektiva tanken är, tror jag, ödesfrågan.

Befintliga kooperativ

Under 2-3 år har APDA arbetat för att få igång en kooperativ verksamhet och man har en försöksverksamhet som består av ett 10-tal kooperativ i zon 1. Det finns en organisation hos APDA med en koordinator och 3 handledare. Min tolk och guide Mohammed Daoud var en

av dem. Jag besökte alla dessa 10 kooperativ och gjorde intervjuer med folk som var inblandade i utvecklingen av dem. Det är frågan om 6 olika typer av verksamheter: 1) att skapa betesmarker för att göda djuren innan de skall ut på marknaden, 2) att utveckla veterinärverksamheten i samband med detta, 3) saltproduktion, 4) hantverk, 5) butiksverksamhet och 6) att starta grönsaks- och fruktodlingar.

Alla dessa verksamheter är meningsfulla och nödvändiga. Av särskilt vikt är förstas djurhanteringen, men saltproduktionen, som också är en traditionell hantering, är också viktig. Hantverket har alltid varit en ingrediens i afarlivet och här är det självklart att det finns kommersiella utvecklingsmöjligheter. Att utveckla saltproduktion och hantverk är också självklara och redan beprövade produkter och en kooperativ utveckling där är viktig och möjlig. Att komma in på odlingar verkar också nödvändig för att säkra matproduktionen.

Kooperativens organisation är baserad på APDA:s organisation och medlemmarna består i stort sett av APDA:s fältarbetarkår. Detta innebär att en hel del kvinnor är inblandade men att männen dominerar – förutom när det gäller hantverkskooperativen som producerar afariska traditionella hantverk, som är ett rent kvinnoprojekt. Ett exempel är kvinnokooperativet i Hayyu, som har 30 medlemmar och en egen butik. De har svårigheter eftersom marknaden domineras av högländarna och dessa bojkottar de afariska butikerna. Butiksverksamheten domineras i afarområdet av högländarna och det är viktigt att afarerna kommer in i denna bransch. Här var det frågan om en matbutik som ett första steg.

Antalet medlemmar i djurskötselkooperativen kan ligga mellan 50 och 100. Även saltutvinningen sysselsätter en större grupp. Övriga kooperativ består av mindre grupper. Tyvärr var tiden för kort för att kunna utforska verksamheten ordentligt. Det är dock en del av projektets uppgift att göra en större kartläggning av den genom APDA:s egna aktivister.

Denna APDA:s kooperativa verksamhet är en del av en större kooperativ verksamhet som i viss mån stöds, följs upp och "legaliseras" av den regionala staten. Detta är i sin tur en del i en ännu mer omfattande afarisk kommersiell verksamhet som även omfattar större majs- och bomullsodlingar vid sidan om de stora odlingar som sköts av den etiopiska staten och icke afariska privata företag.

Ett antal av de besökta kooperativen är som sagt avsedda att skapa betesmarker, en del har kommit långt med att inhägna områden och djur gick på bete. Andra har inte kommit längre än att ordna någon form av vattenförsörjning eller reservoar. Det finns stora tekniska problem med att starta upp en helt ny verksamhet i en kultur där man har varit van vid att vandra med djuren och där allting har varit inriktat på att vara mobil och förflytta sig mellan de betesmarker som finns. Jag kan inte gå in i den tekniska problematiken och får hålla mig till den organisatoriska och ekonomiska sidan av det hela.

Tanken bakom att skapa betesmarker är att skapa större intäkter när man skall ta ut djuren på marknaden. Dels för att djuren kommer att vara i bättre skick när man tar dem till försäljning, dels för att man har det mer i sin hand att sälja när det passar. Traditionellt har annars köpmannen väntat ut säljarna så att de på slutet av dagen sänker priset för att slippa vänta en dag till med djuren.

Det skapas också möjligheter för kooperativen att i samarbete med "barfotaveterinärer" starta egen slakteriverksamhet, sälja kött i stället för att sälja djur och på det viset ta hem ännu mera

intäkter. Tanken är självklar och säkert riktigt ur en ekonomisk synvinkel. Djurhushållningen är den i särklass största tillgången.

Kooperativens organisation

Projektet har dragits igång med hjälp av APDA:s fältarbetare, vilket leder till en struktur som går tvärs igenom klanerna och är en återspeglning av förvaltningsstrukturen (woreda och kebele) och APDA:s egen organisation.

Kooperationen kan täcka en woreda, motsvarande vår länsindelning. De har fått ett visst startkapital. Kooperativet Mussa Ali (det högsta berget i afarstaten) fick t.ex. 60 000 birr. Detta kooperativ jobbar med betesmarker och har 93 medlemmar, varav 25 kvinnor från 18 kebeles (motsvarande våra kommuner). Alla medlemmar kan läsa. Planen är att köpa djuren från afargemenskapen, göda dem och sälja dem på marknaden. En del av intäkterna skulle gå till löner, en del till att utveckla verksamheten. De har byggt en vattenreservoar som var fylld av vatten när vi besökte dem. Planen var att inhägna 1 ha till betesmarker som ett experiment.

Kooperativets medlemmar har fått tillfälle att skola sig i Elwaha, en utbildning finansierad av Care US aid. APDA:s fältarbetare får en lön på 300–400 birr. Detta kooperativ hade sitt säte i staden Eli-Daar som är huvudstaden i denna woreda. Där fanns också ett initiativ till ett barfotaveterinär-kooperativ som fick vägledning från en veterinär från Addis Ababa men som hade stora svårigheter eftersom de inte hade tillgång till ström till en kyl för att förvara medicinen. De kunde uppvisa de på det viset förstörda medicinerna.

I Boure, närmare den eritreanska gränsen, finns den kooperativa butik som förser pastoralister med mat. Den heter Bakila (också namnet på ett berg). Här var det 79 medlemmar, varav 22 kvinnor. De turades om att jobba i butiken. Avkastningen gick till hyran och mat till dem som jobbade. De hade då (feb 2007) varit igång i 10 månader och hade haft en startkapital på 15 000 birr och andra bidrag från medlemmarna. Projektet hade tillkommit på deras eget initiativ för att de skulle bli oberoende av högländarna. Dessa har blivit en minoritet i denna stad som ligger längst den numera stängda vägen till Assab. Afarena har, sedan vägen blivit avstängd och en del högländare flyttat därifrån, vuxit till en majoritet. Butiksverksamheten domineras emellertid fortfarande av högländarna. Det finns även planer på att starta butiker i lägren, att skaffa en mjölkvarn, en symaskin och att starta betesmarker och slakteri.

Miljöaspekten

Det finns en diskussion om återskogning och en uppfattning att pastoralistsamhället är en balanserad kultur i sitt förhållande till naturen. Men det begås en mindre rovdrift på träden, också och kanske framför allt av högländarna, för produktion av kol till bränsle.

Det är även lätt att förstå att djuren på bete bidrar till en begränsning av återskogningen. De återkommande perioderna av torra kan kopplas till den avskogning och ökenbildning som pågår också i övriga Etiopien. Även om man vill se djurhushållningen som en balanserad verksamhet så är det möjligt att på en mycket större skala än den som sker idag att med hjälp av bevattning och med hjälp av att skapa skyddade områden för djur, stimulera återskogning och annan ökad växtlighet.

Jag fick som sagt tillfälle att besöka de olika kooperativen men jag fick också bo på tre olika platser hos herdefolket ute i bushen. Vi reste många dagar genom det ändlösa, ofta av vulkanism präglade, landskapet. Dalgångar och savanner så långt ögat nådde som verkade vara opåverkade av människan. Man kunde se en flock dromedarer, getter och får och några

människor vandra genom denna utsträckthet. Att sitta i mitten hos en gästfri familj och se solen gå ner över en slätt täckt med lätt sprida akacieträd som sträcker sig till horisonten, med riktigt höga berg på ena sidan hör till mina starkaste upplevelser.

Man kunde få en vision av en utveckling som berikar detta landskap, i motsats till den nu globalt pågående utarmningen. Jag tror att detta är möjligt, att det är afarernas privilegierade ställning, som de delar med många andra pastoralister i Etiopien och andra länder och med andra folk i Afrika och på andra kontinenter som fortfarande förfogar eller på nytt förfogar över sina traditionella marker.

Slutsatser

Trots att kooperativens organisation, som sammanfaller med APDA:s, verkar omständlig och motsvarar en övergångssituation, så har en hel del praktisk verksamhet förverkligats och skolning har skett. Det finns alltså en sammanblandning av APDA:s ekonomi och kooperativens vilket i längden kan vara ohållbar. Det vill säga att kooperativmedlemmarna är avlönade fältarbetare. Medan saltutvinningen och butiksverksamheten måste konkurrera med högländarnas så är djurhanteringen ett i stort sett helt afariskt projekt. Här finns de kortsiktigt riktigt stora utvecklingsmöjligheterna. Vilket också framgår av det rekommenderade etiopiska dokumentet från konferensen i Brighton i januari.

Genom att förvandla djurhushållningen från ett i huvudsak självförsörjningsprojekt till ett produktionsprojekt med inriktning på den nationella och internationella marknaden förvandlas djuren till kapital, vilket i sin tur kommer att förvandla pastoralistsamhället fundamentalt. Utbildningsbehoven är stora men man jobbar med återkommande kurser. En uppenbar differentiering i verksamheten går att konstatera. Dynamiken och engagemanget var uppenbart på alla möten jag deltog i. Det finns ett stort utrymme att jobba mer konsekvent, dagligen och praktiskt framför allt i anslutning till betesmarker och bevattningsprojekt, där man skulle kunna vara involverade i att också utnyttja det befintliga vattnet till att jobba med trädplantering och odlingar och med att upprätta byggnader för slakt och förvaring. Det måste vara möjligt att arbeta med större grupper som kunde koncentrera sig på att arbeta praktiskt med den kooperativa verksamheten och med skolning. Den centrala frågan när det gäller inriktningen på den finansiella aspekten av verksamheten återkommer jag till.

En viktig aspekt av verksamheten är, som framgått, att kooperativen dras igång av APDA:s fältarbetare som redan är involverade i hälsovård, kvinnofrågan, alfabetiseringen osv. Som en följd härav går organisationerna tvärs genom klanerna. Det verkar även finnas en tanke att denna tvärorganisation är bra för själva utvecklingen. En del av inkomsterna kommer genom kooperativmedlemmarna att spridas i familjerna och i klanen. Detta är redan en realitet också genom att APDA:s medarbetare är avlönade. Utvecklingsprojekt som handlar om att stärka afarsamhället måste innebära ett stärkande och en omvandling av klansystemet som är samhällets grundläggande struktur. I detta sammanhang fattades ett viktigt beslut på afarkonferensen som hölls av APDA i januari – att skriva ner den afariska lagen.

Trots det konservativa elementet i ”traditionella” kulturer så kan man ofta bli förvånad över hur snabbt folk, särskilt unga människor, kan överge föräldrarnas levnadsformer och satsa på någonting nytt när tillfället ges. Man kan alltså säga att APDA med hjälp av utländska fonder är involverade i denna process att bryta upp traditionella strukturer och leda människorna in i moderniteten. Detta är oundvikligt. Det måste dock vara möjligt att göra det mer eller mindre nyanserat och med mer eller mindre hänsyn och respekt för de ”reellt existerande”

levnadsformerna. Samt att göra det mer eller mindre upplyst när det gäller befintliga tekniker (community business, LETS, CSA, credit unions). Kunskapen på det området är förstås, liksom i Sverige, mycket begränsat.

En mer eller mindre ”spontan” utveckling när det gäller ekonomin är oundviklig. Särskilt utanför APDA:s verksamhet. I viss utsträckning måste man kunna låta denna ekonomiska utveckling stå för den växande afariska marknadsandelen och låta den APDA-kontrollerade verksamheten fungera som ett experiment när det gäller att utveckla produktionen så att den stärker den pastoralistiska sammanhållningen i sin helhet.

Vad kan det innebära i praktiken? För det första, att man låter klanen organisera, bestämma och förfoga över företagsamheten. Här skulle en stödjande verksamhet kunna satsa på den klan som är mest beredvillig eller öppen för en utvecklingsprocess. Sedan måste man bli medveten om att ”community development” har en annan typ av försörjningsstrategi. Den är inte i första hand inriktad på marknaden och tillfredsställande av efterfrågan (kött och andra djurprodukter), den är intresserad av att tillfredsställa lokala, interna, behov. Den ena är utåtriktad, den andra är inåtriktad. Det är uppenbart att alla APDA:s kooperativ är utåtriktade för att få pengar in i samhället. Att använda den utåtriktade verksamheten för att förstärka den inåtriktade verksamheten under kooperativa och andra demokratiska former kan förstärka och utveckla det traditionella samhället med sina genom sekler förvärvade erfarenheter.

Den inåtriktade verksamheten utgår ifrån de interna materiella och intellektuella behoven. Det verkar vara framför allt tryggheten i matförsörjningen, hälsa, utbildning, energiförsörjningen osv. Detta skulle till exempel kunna leda till mera koncentrerade satsningar när det gäller odling i samband med de vattenförsörjningsprojekt som kooperativen är inblandade i, d.v.s. så fort man har skapat en vattenreservoar så startar man trädplanteringar för skuggan och frukternas skull samt grönsaks- och sädesodlingar.

APDA är som vi vet redan inblandade i att tillfredsställa behov men här är det frågan om att överföra initiativet från APDA med sitt beroende av utländska bidrag till klanen med sina egna ekonomiska tillgångar och utvecklingsmöjligheter.

Epilog - utbyte mellan länder

Jag skulle vilja se ett utvecklingsprojekt i afarområdet som också är av betydelse för det svenska samhället. Vi har försökt att jobba med framförallt den erfarenhet som har vuxit fram runt den svenska bygderörelsen. Ur en viss synvinkel befinner sig det afariska och det svenska samhället på tröskeln till en ny tid där det pågår en förflyttning, för att uttrycka det enkelt, av utvecklingsinitiativet från toppen till basen. Det svenska lokala utvecklingsprojektet handlar också väldigt mycket om att rekonstruera ”traditionella” samhällsformer som har gått förlorade under industrialismens tekniska och sociala omvandlingsprocess. En ny respekt för hantverket, hållbarheten, skönheten och småskaligheten i det gamla jordbrukssamhället har vuxit fram. Den samiska erfarenheten måste vara av stort intresse för afarerna, men det spegelvända måste också vara sant. Som vi vet har samerna redan varit involverade i årtal i en utväxling med andra så kallade naturfolk. Jag ser fram mot en levande kontakt med detta nordligaste folk och afarvännerna.